

ЗАМАН

Газета издається на балкарском языке с 1924 года

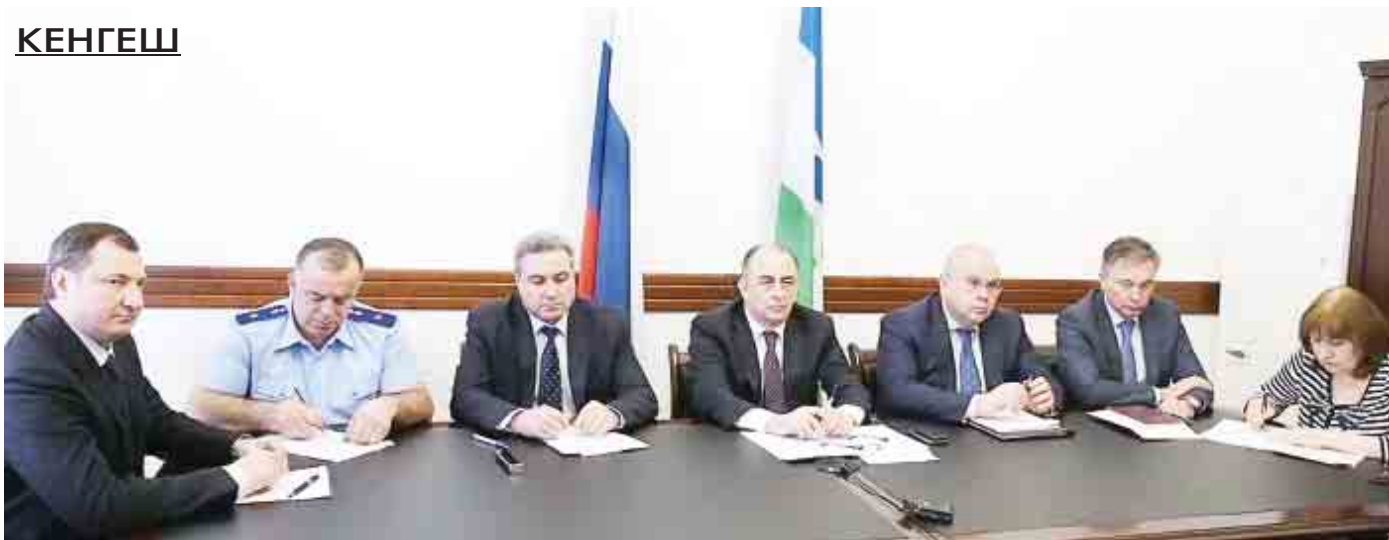
Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

КЕНГЕШ

ЕГЭ-ни тюзлюк бла, ачыкъ халда, чырмаусуз, къайгысыз бардырырғыа

Аны ишин башлай, Россей Федерацияны Правительствосуну Председатели орунбасары, РФ-ни Президентини СКФО-да толун эркинликке келечиси Александр Хлопонин бу ЕГЭ башларыны аллында бардырылган ахыр тюбешу болганын эсге салганды. «Кертиди, ол бара турады алыкъа сынау халда, болсада аны саулай бериуге дери алыкъа заман барды», - дегенди.

Ол республикалары башчыларындан экзаменлени кеслерини энчи контроллерына алырларын тилегенди, 2013 жылда ЕГЭ бла байламлы бир-бир къуллукчулагъа уголовный ишле ачаргъа, министерстволаны башчыларын къуллукларындан кетерирге тюшенин да эсге салганды.

Арт жыллада болган ишле эсге алынып, Рособрнадзор бла бирге экзаменле бериллик пунктлары тийшли оборудование бла жалчытыуу юсюнден оюнула толтурулгандыла, ол санда видеосистемала салынгандыла (федеральный бюджетни ахчасына ала хар жерде да орнатылгандыла), темирден ишленген затны терк тапхан аппарата юлешингенди, къысхасы, бузукълукъланы жолун кесуу жаны бла мадарла этилгендиле, дегенди полпред. Ол бу ишге жамауат къарауучулары бла волонтерланы къатышдырырғыа керекди деп, аллай борч салганды.

Аны бла бирге полпред «сабийле абаданланы кеслерини къуллукларыны

оздуруп хайырлангандылары ючюн къыйналмазгъа керекдиле», - деп чертгенди.

Рособрнадзорну башчысы С.С. Кравцов, Къабарты-Малкъарны юсюнден айта, КъМР-ни Башчысыны къуллугъун болжаллы халда толтургъан Юрий Кокков бла бирге ишлеулери тап къуралгандыларын белгилегенди. «Оноучулары бу ишге тири къатышхан регионлада экзаменле тюзлюк бла, ачыкъ халда эмда бир тюрлю чырмаусуз, къайгысыз бардырыладыла», - дегенди.

Бузукълукъланы не къадар аз этер ючюн, СКФО-ну битеу республикаларында да «исси телефон ызланы» ишлерин тинтирге, Билим бериу эм илму министерствону башчыларыны, психо-

логланы да къатышыулары бла ЕГЭ-ни юсюнден конференция бардырырғыа, МВД-ны, Ростелекомну, энчи связыны келечилери бла кенгешле бардырырғыа, экзаменле бериллик пунктлары таматарлары, экспертле бла, ЕГЭ-ни бериуно къурауучулары бла тюбеше-тюбеше турурғыа кереклиси айтылганды.

Кенгешге федеральный инспектор В.А. Канунников, КъМР-де право назмны сакълаучу эм кюч структураланы келечилери да къатышхандыла.

КъМР-ни Башчысыны къуллугъун болжаллы халда толтургъанны эмда Правительствосуну пресс-службасы.

ФЕСТИВАЛЬ

4-чю-11-чи майда Къабарты - Малкъар Республиканы Правительствосу, Россейни альпинизмден федерациясы, Элбрус районну администрациясы, «Red Fox» компания эм МЧС-ни бѐлюму да бардырып, «Red Fox Elbrus Race» деген спортну экстремальный тюрлюлеринден VI фестивалы бардырыллыкды.

Минги тауну этеклеринде - сейирлик эришиуле

3 бет

Бипаириу

Къабарты-Малкъар Республиканы депутатларыны эслерине

2014 жылда 29-чу апрельде КъМР-ни Парламентини юйюнде республиканы законла чыгарыуу органыны кезиулю жыйылыуу боллукъду. Ол 14 сагъатда башланырыкъды.

КъМР-ни Парламентини пресс-службасы.

Жазылыу - 2014

Хурметли жамауат !

Виринчи апрельден башлап 2014 жылны экинчи жарымына газетлеге бла журналлага жазылыу компания бардырылады.

Сиз «Заманнга» связыны къайсы почта бѐлюмюнде да жазылырғыа боллукъсуз. Бу магъаналы жумушну узакыгъа созмагъыз.

Бизни индексибиз - 51532

КъМР-ни Башчысыны Администрациясында коррупциягъа къажуу кече-кюн да ишлеген телефон ыз барды. Аны номерлери: 8(8662) 40-89-70, 40-34-32.

ИЛМУ КОНФЕРЕНЦИЯ

Тарыхны эсде тутта, тамбланы кереклисине кьараргьа

Тюнене Кьабарты-Малкьар кьырал университетде «Черкесы (адыгы): история и современность» деген темагьа халкьла аралы илму конференция башланганды. Ол юч кюнню ичинде бардырыллыкьды. Нальчикге Кавказ урушну эмда ол адыгьланы тарыхларына этген себепликни тинтиу бла кьорешген алимле жыйылгандыла. Аланы арасында Францияда Сорбонна университетни ректору Жерар Франсуа Дюмон, белгили социолог Георгий Дерлугьян, Гамбургда этнография музейни директору Вульф Кепке да болганларын белгилерчады.

Конференцияны ачылыууна КьМР-ни Башчысыны кьуллугьун болжаллы халда толтурган Юрий Коков да кьатышканды. Ол форум хайырлы боллугьуна ийнанганын, аны темасы эмда анга кьатышкан алимлени даражалары да черкес халкьны историсын тинтиуде, арт жыйырма жылны ичинде миллетни жарыткан проблемаланы ачыкьлауда тюз оюмла этиликлерине ышандырганларын чертгенди. «Тегерек столлада», ушакьланы кезулеринде да айтылган затла миллетни тарыхыны юсюнден керти шартланы тохташдырыгьа болушурукьларына ишексиме», дегенди.

Юрий Александрович халкьны историсыны юсюнден башха-башха оюмла бар эселе да, ушакьланы кезуионде культураны унутмазгьа да чакьырганды. «Даулашла жамауатны ичинде бирликни чачаргьа, ол угьай,

келишеулюкьле, жаш тьлюню акьылларына сингип, кьзаугьала кьозгьатыргьа боллукьдула. Алай халкьыбызны келир заманыны юсюнден сагьыш эте эсек, аллай кемчиликлени болдурмазгьа борчлубуз», - деп белгилегенди ол.

РФ-ни Президенти Путин Россейни тарыхыны юсюнден жангы методика комплексни авторлары бла тьобешимде кьыралыбызны тарыхын окутканда бир ыз болургьа кереклисин айтхан эди. Аны бла бирге уа Россей кьырал кьуралгьанда битеу магьаналы тюрлюиуле да бир бирлери бла байламлы болганларын, озгьан емюрле, жылла, ала не кьыйын, жарыуу болган эселе да, халкьланы эслеринде кьалгьанларын ангыларгьа кереклисин да белгилеген эди.

Юрий Коков, аны эсгерте: «Озгьан жылланы юслеринден хар адамны да кесини оюму болургьа

эркинди, алай ала халкьыбызны, ата-бабаларыбызны жашаулары, сайлаулары эди, алагьа хурмет этилирге тийишлиди. Мен акьыл этгенден, кьыралны Башчысыны сьелери бизни бюгонню конференциябызны темасы бла да байламлыды», - дегенди.

Май айда уа Кавказ уруш болшалгьанлы 150-жыллыгы белгиленирикти. Аны итогларыны юслеринден да оюмла тюрлю-тюрлюдоле. «Болсада кьзауат адыгьланы тарыхларында жарыуу кезуи болганлы уа даулашырыкьла чькьмазла», - дегенди ол. - Ата-бабаларыбыз сынаган кьыйынлыкьлагьа хурмет этилирге тийишлиди».

Халкь тарыхын эсинде ту-

таргьа, биллирге керекди, алай кьуруда болуп кетген ишлени, жарыулары жашауу жоругьуна салыргьа, келир заманы унутургьа, артха кьарат турургьа уа жарамайды. Дуния башында уа азап, кьыйынлыкьла сынамагьан бир халкь да жокьду. «Бюгонлюкьде адыгла аны ангылап, ата-бабалары сынаган зорлукьну кьелерине таплыкьгьа хайырланмайдыла, андан кьелерине файда излемейдиле. Адамланы оюмлулукьлары башха миллетлени энмш этмеге, аланы кьеллерине тиймеге болушадь», - деп чертгенди.

Сьезию ахьырында Юрий Коков конференцияны муратларына жетеригине, залда жыйылган

белгили алимле уа адыгьланы тарыхларын тюз тохташдырыгьа болушурукьларына ышанганнын айтханды.

Конференцияда тыш кьыраллы кьонакьла да сьелешгендиле. Ол санда «Адыгь хасэ» жандаурулукь организацияны Иорданияда, АБШ-да келечилери да.

Юч кюнню ичинде уа тюрлю-тюрлю «тегерек столла», тьобешимле боллукьдула. Алада Кавказ уруш адыгь халкьланы тарыхларына этген себепликни, халкьны Россейде жерини вопрослары сьозлолукьдоле.

Фатима ТОКОВА.
Сурат авторнуду.

СУУАПЛЫ ИШ

Саулукьлары тапсыз болгьанлагьа ахшы онгла ачылгьандыла

Ол, жаш гимнастланы эмда аланы ата-аналарын алгьышлай, спорт школ Паралимпиаданы жьлында ачылгьанын артыкьда магьаналыгьа санагьанды. «Россейни паралимпиада спортчулары Сониде хорламгьа итинилуокьлерин, кишиликлерин кьргьозтгендиле. Келир оюнда уа, бизни жашла бла кьызла да кьатышып, жетишимле болдурлукьларына ишексиме», - дегенди ол.

Юрий Коков жууукь заманда школну кесини мекамьа боллугьун билдиргенди. Ол жаны бла проект жарашдырылгьанды. Кьыралда саулукьлары осал болган адамланы жашау халларын игилендириге, ала чьрмаусуз битеу социальный объектлени хайырларыча мадарла кьуралгьанларын да эсертгенди.

- Власть органла сизни жашауугьа чьрмаула не кьада аз болур ючюн, кьолдан келгенни этерге хазырдыла. Кьуру спорт бла кьореширге угьай, школгьа, саулукь сакьлау учреждениялагьа тьйгьысиз кирича мадарла этиликдиле. Хау, ол уллу эм кьыйын ишди. Аны сиз да ангылайсыз, ол себепден болур тьезюп, сакьлап тургьаныгьыз да. Болсада биз кьолдан келгенни этерге хазырбыз, - дегенди ол.

Жашчыкьланы бла кьызчыкьланы олимпиадалы чемпион Асланбек Хуштов да алгьышлагьанды. Ол да спортчулагьа уллу жетишимле, хорламла тежегенди.

Россейни паралимпиада комитетини башчы Владимир Лукиндан а алгьышлау телеграмма келгенди. Аны комитетни келечиси Хасан Карданов окугьанды. Анда Юрий Коковха спортну айнытугьа салган кьыйны ючюн ыспас сьэле бар эдиле. «Школну ачылыуу регионну жашауанда магьаналы ишди. Школ чемпионла хазырлауда, саулукьлу жашауу жорукьларын жайыуда кесини жерин табар деп ийнанам», - деп жазгьанды ол алгьыш сьезюнде.

Арбачыкьда жорюген Ахмед Кишевни анасы Альбина ата-аналаны атындан спорт школну ачаргьа болушханлагьа ыразылыгьын айтханды. Ол спорт аны жашауун

Тюнене Нальчикде «Гладиатор» спорт комплексде саулукьлары осал болган сабийлеге бла жаш адамлагьа спорт школ ачылгьанды. Анга аталган кьууанчха КьМР-ни Башчысыны кьуллугьун болжаллы халда толтурган Юрий Коков да кьатышканды.

жарыкь этгенни айтханды. «Садакьдан атыугьа юйретген тренер Александр Улушин бла бир жыл мындан алгьа танышханбыз, андан бери бизни жашауубуз ахьырда тюрленгенди. Ахмед спорт бла кьорешгени кесине базынып башлагьанды, жетишимли болургьа итинеди.

Саулукьлары осал болганлагьа жашауда кьыйын болады. Кьэле, аланы кьермегенча этип, сууукь кьезден кьарайдыла. Ол ата-аналаны жореклерин бек кьыйнайды. Болсада бюгон ачылган школ бу халны тюрлендириге, сабийлерибизни уа жашауа ачыкь жорек бла кьараргьа юйретир деп ийнанам», - дегенди ол.

Залда жыйылганлагьа уллу концерт

программа да хазырланган эди. Жаш гимнасткала, сейирлик тьпсеуле кьргьозтоп, кьарлагьа тийишли болгьандыла. Байрамгьа Россейни саулукьлары осал болган спортчуларыны тькьвондодан жыйымдыкь командасы да келген эди. Ала тутушуну амаллары бла шагьырей этгендиле жыйылганланы. Ахмед Кишев а, садакьдан атып, мастер-класс бергенди. «Радуга звука» деген ансамбльде иги эшитмеген кьызчыкьла тьпсейдиле, болсада да ала, фахмуларын кьргьозтоп, кьызыу кьарлагьа тийишли болгьандыла.

Школну директору, садакь атыудан тренер Александр Улушин бизге айтханыча, мында бюгонлюкьде 80 жаш бла кьыз жарау эгеди-

ле, алай хар кьонден спорт бла кьореширге сьойген сакьят сабийлени саны кьейгенлей барады. «Бу школ керек болуп тура эди, саулукьлары осал болган сабийлеге спорт бла кьореширге онглари бюгоннге дери ахьыр да жокь эди», - дегенди ол.

Школда паралимпиада спортну тьрт тюрлюсюнден жараула бардырыладыла, мында 8 жылдан башлап 22 жылгьа дери жаш адамла кьореширге эркиндиле. Бери санларында кьыяулары болган сабийле, сокьура эмда сангьураула жорюйдюле.

РФ-ни ауур атлетикадан жыйымдыкь командасыны тренери Маккаланы Махти да кьууанча кьатышкан эди. Ол бизни бла ушакьда саулукьлары осал болган сабийлеге спорт бла кьореширча онгла кьуралгьанлары магьаналы иш болгьанын чертгенди.

-Жарысугьа, сакьят сабийле, жамауат жашауу кьатышмай, бир жанында кьаладыла. Бу школ а алагьа жетишимле болдурургьа болушурукьду. Мен бюгон балачыкьлагьа кьарай, жиларыгьым да келгенди, алай аны бла бирге уа жорегимден кьууанганма. Бу школ алагьа эрттеден да керек эди. Мында специалистле бардыла, алай, керек болса, биз да болушургьа хазырбыз, - дегенди ол.

Олимпиада оюнланы чемпиону Асланбек Хуштовну тренери Анзор Карданов а школну окуучуларын ол башчылыкь этген сабий стадионнга чакьыргьанды. «Бизге жорюген спортчула бла бирге эришимуле кьуарыбыз, - дегенди ол. - Бюгон биз Асланбек бла сабийчиклеге тутуучулукь этерге келгенбиз. Ала жетишимли болура деп ийнанам. Бери келип, ушакь этип, негерле табарыкьлары уа андан да магьаналыды. Аны бла бирге уа бу школ бизни, саулукьлары болган адамланы, сакьталаны жарыуларын ангыларгьа, аланы бырнэк этмеге юйретиркиди», - дегенди ол бизни бла ушакьда.

ТИКАЛАНЫ Фатима.
Сурат авторнуду.

Кьол кётюрюю

«Единая Россия» политика партияны Къабарты-Малкъар регион бёлюмю партияны членлерини эмда ала жанлы-ланы арасында КъМР-ни Парламентини 5-чи чакырылыуу депутатларына кандидат-ланы сайлау жаны бла айы-рыула аллы кьол кётюрюле (праймериз) бардырганды. Аллай ишле битеу районлада бла шахарлада да болганды. Нальчикде депутатха 43 кандидат кёргозюлгенди.

Депутатха эм игилени кёргозюмдиге

Кандидатланы арасында белгили политикле, врачла, устазла, спортчула, пенсиячыла да бар эдиле. Тизмеде КъМР-ни Башчысыны кьуллугун болжаллы халда толтурган Юрий Коков, Нальчикни 2-чи номерли клиника больницасыны тамата врачы Ботталаны Хадис, Къулийланы Къайсын атлы Малкъар кырал драма театры артисткасы Бечелланы Людмила, Искусстволаны Север-Кавказ кырал институту ректору Рахыланы Анатолий, МТС компанияны КъМР-де бёлюмюно башчысы Залиханланы Элдар, КъМР-ни Парламентинде Жаш тёлю палатаны таматасы Жаппулан Мусса, Нальчик шахарны мэрини орунбасары Жанатай-ланы Салим, РФ-ни Налог службасыны КъМР-де бёлюмюно таматасыны орунбасары Сарбашланы Светлана эм башхала бар эдиле. Праймеризге кытышханланы арасында жаш адамла аслам болганлары да белгилерчады.

Залга жыйылган айырычула башында сагьынылган адамланы арасында Парламентни депутатна тийшилени сайларга керек эдиле. Аны ючюн а бир кьауум кандидат кеслерини программаларын кёргозтгендиле.

Биринчи болуп Ботталаны Хадис сёлешгенди. Ол саулук сакьлауда проблемаланы эмда жетишилени юслеринден айтханды. Бу сферада болган турлениуле адамланы бек жарысханларын чертгенди. Иги шартны юсюнден да айтханды: биогонлюкде саулуклу жашу бардырыуу, кесине заманында бакьдырыуу улуу магьана берилип башланганды.

«Саулук сакьлауда модернизация бу сфераны халын игилендир ючюн

бардырылганды. Болсада кемчиликсиз да болмаганды. Биогонлюкде бизни мурадыбыз – аланы кетерип, халны тапландырырчады. Саусузага багарга, ала турган жерлени тийишли даражада кьурарга, керекли дарманла бла жалчьтырга битеу онгларыбыз барды, жалаанда кёл салып ишлерге керекди ансы, - дегенди ол.

Кесини программасын Парламентни 4-чю чакырылыуу депутаты Татьяна Хажожева да кёргозтгенди. Биринчиден, ол законла чыгарыуу орган, аны комитети да кьаллай законла жарашдырганларыны, ала жашауда кьалай бардырылганларыны юслеринден айтханды. Ол законла чыгарыуу орган граждандар обществоуна магьаналы институтуна айланганын, мындан ары да республиканы политика эмда жамауат жашауунда аны магьанасы ёсериине ышанганын чертгенди.

Татьяна Хажожева бир кьауум предложение да этгенди. Аланы асламы билим беруу бла байламлы эдиле. «Битеулю билим берген учрежденилада да шендую излемлеге келишген, кьоркьусуз халла кьуралырга керекдиле. Фахмулу сабийлени юйретимге аслам магьана берилерге, аланы айнытууа ахча кереклисича бёлюнорге тийишлиди. Дагында школлага жаш специалистле келир ючюн, аланы кёллендирерге, устазлага жашуу этерге жетерча хакь тёлерге да борчлуубуз», - дегенди ол.

Кесини программаларын «Единая Россия» Жаш гвардиясы» жаш тёлю организацияны КъМР-де бёлюмюно таматасы Беслан Назранов да кёргозтгенди. Олимпиадалы чемпион Мурат Карданов сахнага чыкьганда уа, жыйылганла анга кьарсла бла тубеген эдиле. Ол кесини программасында республиканы экономикасын айнытуу, аны бла бирге уа жаш адамлагга окурга, кеслери суйген усталыкьны сайларга онгла кьурарга кереклисин айтханды. «Единая Россия» биогонлюкде кьыралда кьаллай жумушла тамамлагьаныны, ол санда спортну айнытуу жаны бла кьаллай программала болганларыны юслеринден да билдиргенди. «Экспертле КъМР-де кризис болганын айтадыла, демографияда, социальны жашауда болган проблемала республикага алга атам этерге кьоймайдыла, - дейдиле. Мен акьыл этгенден, Къабарты-Малкъарны

онгларын хайырланып, осал болумдан кьутулурга заман жетгенди», - деп, ол бу ишде аслам магьана жаш тёлюге берилерге керекди, деп кьошханды.

КъМР-ни Башчысыны кьуллугун болжаллы халда толтурган Юрий Кокову программасы бла уа аны Администрациясыны таматасы Владимир Битоков шагьрей этгенди. «Юрий Александровични программасы ол республиканы башчысыны кьуллугун толтурган кьадарда тамамлагьан жумушладыла. Ол адамланы кьолайлыкьларын ёсдюрю, хар кимни да праволарын сакьлау, излемлерин толтуруу, жашаууну кьаествосун игилендирюу власть органланы баш борчлары болганларын дайым да айтады. Сиз аны жанлы кьол кётюрюп, ол сайлаган жолга тутхчулуук этгенигизни кёргозтюрсоз деп ышанам», - дегенди.

Жыйылыуда башхала да сёлешгендиле. Ызы бла кандидатланы араларында депутатха тийишлиени сайлау башланганды. Чёп атыула жашырын амал бла бардырылгандыла. Айырычула нечча кандидатны сойселе да, анчасы жанлы болуп, кьол кётюрюрге эркин эдиле.

Ёселле чыгарылган сора айырыула аллы кьол кётюрюлеге 315 адам кьатышханы ачыкь болганды. Ала барысы да Юрий Коков жанлы болганларын айтырчады. Андан сора да, Бечелланы Людмилага (291 адам), Заур Апшевге (240 адам), Ботталаны Хадисге (302 адам), Жаппулан Муссага (256 адам), Сарбашланы Светланага (216 адам) эмда башхалага да тутхчулуук этилгенди.

Партияны регион бёлюмюно толтуруучу комитетини башчысы Татьяна Канунникова бизге ангылатханыча, кьол кётюрюлеге кьатышханланы тизмеси партияны регламентине эмда уставаха кёре кьуралганды. Анга «Единая Россия» партияны членлери эмда бир партияга да кирмеген, алай «Единая Россия» бла бирге ишлеуно юсюнден келишимге кьол салган жамауат организацияланы членлери жазылгандыла.

- Биз 43 организация бла этгенбиз келишим. Айырычуланы саны уа курауу комитетни жыйылыуларында тохтадырылгандыла, Нальчикде ала 400-доле. Кандидатланы юслеринден айтханда уа, республикада жашаган хар адам да бизге заявление жазарга эркин эди. Анкета сайтыбызда басмаланылды. Былайда айтырыгьым, кьайсы партияны да келечиси, бир тюрлю партияга кирмеген адам да праймеризге кьатышырга эркин эдиле, - дегенди ол бизге.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Документле

Бахсан шахар округну жерини бир кесегинде бир-бир ишлеге чек салыуу (карантин тохтадырыуу) юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны БУЙРУГУ

Бахсан шахар округда юй хайыуанланы бла жаныуарланы араларында кьутурган ауруудан ауругьанла ачыкьланганлары бла байламлы, «Ветеринарияны юсюнден» Россей Федерацияны 1993 жылда 14-чю майда чыгарылган 4979-1-чи номерли Законуну 17-чи статьясына эмда Къабарты-Малкъар Республиканы эл милк министрине 2014 жылда 22-чи апрельде чыгарылган МШ-05/1114 номерли оюуна тийишликде кьутурган ауруу кьайдан жайылып башланганын билер муратда:

1. Бахсан шахар округну бир кесегинде, шарт айтханда, Пушкин эм Защитниклени орамларында, Карацаев эм Чемазоков аты тыгырыкьлада 60 кюннге бир кьауум ишлеге чек салырга (карантин тохтадырырга).

2. Карантин тохтадырылган кезиуде юй хайыуанланы эмда итлени бла киштиклени бу буйрукьуну 1-чи пунктунда кёргозюлген жерледен тышында чыгарырга, ол санда алада малла бла сатыу-алуу бардырырга эркин этмезге.

3. Къабарты-Малкъар Республиканы эл милк министрине Бахсан шахар округну жер-жерли администрациясы бла бирге кьутурган ауруу кьалайдан жайылып башланганын табуу эмда аны жолун кесюу жаны бла мадарла этерге керекди.

4. Бу буйрукь анга кьол салынган кюнден башлап кючуне киреди.

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны кьуллугун болжаллы халда толтурган

Ю. КОКОВ

Нальчик шахар
2014 жылда 23-чю апрельде
№33-РГ

Минги тауу этеклеринде - сейирлик эришуле

Ахьры. Аллы 1-чи бетдеди.

Скайрангден эришулеге Америкадан, Италиядан, Индонезиядан, Жангы Зеландиядан, Япониядан, Польшадан, Чехиядан, Франциядан эм Россейни кесинден да 400-ге жуукь спортчу кьатышыкьдыла. 9-чу майда уа, тёрёде журюгенича, Минги тауу кюбатыш жанында тёбесини башына ёрлерикдиле.

«Хорламы Кубогу» ючюн эришуле быйыл Элбрусда тёртюнчю кере боллукьдула. Бирси жылдада, бу жол да фестивальга кьуллукьларын тау жерледе бардырган аскерчиле, ол санда инструкторла эм Ич аскерни бла Россейни ФСБ-ны энчи аскер арасыны келечилери да, кьатышырыкьдыла.

Эм ахьрында «Red Fox TSLChallenge» деген фирманы лыжаларында журналлистле, судьялыкь этгенде эм эришулеге кьарарга келгенде да кеслерин чабышыуда сынарга боллукьдула.

Фестивальны магьанасы жангыз да эришуле бла чекленип кьалмайды. Мында адам белгили альпинистлеге, спортчуларга да тубеями кьаллыкь туююлдо. Аланы фахмулары бла шагьрейленерге, сороруга, юйренерге да боллукьду.

Алиса ТАРИМ.

Элбрус районну администрациясыны пресс-службасы.

Банк

Гитче бизнес бла кюрешгенлеге - тюрлю-тюрлю амалла

«Россельхозбанкны» Къабарты-Малкъар бёлюмюнде гитче бизнес бла кюрешгенлеге «Тест-драйв» деген акция бардырылды. Ол быйыл февраль айда башланган эди. Аны магьанасы - банкта хакьсыз счёт ачарга боллукьду, ол санда тыш кьыраллы валютаны салырга да. Ол счёту ачханла дистанционный амал бла хайырланганда, аны ючюн тёленирик аччаны ёлчеми 50 процентге аз болады.

Бу акция 15-чи майга дери бардырыллыкьды. Аны юсюнден толу информацияны билерге суйеген Россельхозбанкны официальной сайтына www.rshb.ru кирип кьарарга боллукьдула.

Шёндю «Россельхозбанк» гитче бизнесни айнытырга улуу эс бёведи. Элли урунганлага эм гитче бизнес бла кюрешгенлеге кредитле бергенде, алагга таплыкьга деп тюрлю-тюрлю онглары кьурайды.

Биогонлюкде банкны Къабарты-Малкъарда филиалы 4 минг энчи предприягыга эм гитче бизнес бла кюрешгенге креф-«Бизни баш борчубуз адамлага не кьадар тап онгла кьурауду да, аны ючюн бардырабыз тюрлю-тюрлю быллай акциялары», - дегенди финанс учрежденианы Къабарты-Малкъар Республикында филиалыны таматасыны орунбасары Ахмед Накацев.

Бизни корр.

ТЁГЕРЕК СТОЛ

Бир сабий да
къысыулукъ сынамазча

КъМР-ни Басма эмда асламлы коммуникацияла жаны бла къырал комитетинде бу кюнде бардырылган «тёгерек столда» сакъат сабийлени проблемалары сюзолгендиле. Аны ишине социальный службаланы, инвалидлени жамаут организацияларыны келечилери, ата-анала, студентле-волонтерла да къатышхандыла.

Инвалидлени «Вершина» республикалы жамаут организациясындан Хусейн Шидаков, жыйылууну башлай, жамаут сакъатланы проблемаларына сууукъ кезден къарагъанын айырып айтханды. «Ала уа, башхалача, жашау этерге, ишлерге, заманларын юдере тёрт къабыргъаны арасында угъай, тенглерини ичлеринде ёдюрюрге сөөдиле. Аны ючюн а алагъа энчи транспорт эмда тыйгъычсыз жюрюлча онгла керекдиле», - дегенди.

Бу жамаут организацияны келечилери ол кюн ары келгенлеге юлешген къагытлада 1987 жылда къуралган биргиу къаллай ишле бардыргъанын, энди уа ол жокъ болууну чегине жете тургъанын юсюнден жазылады. Анга жюрюген сакъатла, спорт эришулеге тири къатышып, жетишилме да болдура эдиле. Къара тенгизни боюнуа барып, битеу коллектив бла солуп къайта эдиле. Долинкеде клубда терк-терк жыйылып, назмула окугъандыла, сейирлик къадарлары болган адамла бла тюбешуле да къурагъандыла. 90-жылланы ортасында болум тамыры бла тюрленген эди: ахча бёлюу тохтаиды, спорт эришуле, оюнда да анга кёре. Клубуи кесини энчи автобусу да болганды. Алай ол да 2008 жылда бир затха да жарамача болуп, аны металлоломгъа берирге тошеди.

Болсада организацияны члендери клубларын бошاپ къыймагъандыла, ала жашауларын эригуисюз этерге кюрешедиле. Ол угъай да, «Жалынчакъсыз жашауну концепциясын жаращырдыла». Аны энчи брошюра этип ол кюн ары келгенлеге юлешгендиле.

«Тёгерек столгъа» къатышханлары бир-бирлери кеслерини проблемаларын туура этгендиле. Маммеланы Аминаны жыйырма тёрт жыллыкъ саусуз къызы барды. Ол айтханга кёре, аны артыкы да бек кыйнагъан бир жары чыгъар онгу болмагъаныды. Анга жашауну ююно ичинден чыкмай ёдюрюрге

Хусейн Шидаков селешеди.

тошеди. «Аны биргеме жууукъларыма, тойлагъа, къурманлыкълагъа да элеме. Болсада ол азды, мени къызымча, саусузлагъа бир энчи клуб болса эди, ала бир бирлерин таныр эдиле, кеслери алларына къалмаз эдиле», - дейди Амина.

Тереза Гергова уа жыйырма эки жыллыкъ жашы айнуунда тенглеринден иги да артка къалады. Анга да юйден чыкмай турурга тошеди. «Къырал пенсия тёледи, сау болсун, алай жарыкъландырыу иш, тюбешуле, бирге ойнарга амалла керекдиле. Сёз ючюн, мени жашым гитче заманында «Эдельвейс» клубха бек сыйюп жюрюгенди. Жарысугъа, ары сабийле онсегиз жыллары жетгинчи барадыла», - дегенди ол.

Татьяна Неведомскаяны жыйырма бир жыллыкъ къызыны психикасында къынуу барды. «Кеси жангыз тургъандан ауруу теренге кетип барады. Ол компьютерде ишлерге юйренкир эди, алай онг болса эди», - дейди ана.

Нальчикде инвалид жашы болган Ирина Емужева уа «Ышанулу» деген жамаут организацияны къурагъанды. Озгъан жыл грантха 265 минг сом да алганды. Ол ахчагъа Ирина инвалид сабийлеге деп республикалы ипподромда атланы болушукълары бла багъууну къурагъанды. Энди анга элледен да сакъат сабийлени келтиредиле. Аланы жыл санлары экиден башланады. Болсада тёрт айгъа деп берилген грант бошалгъандан сора инвалидле ахчаны

хуржунларын чыгъарып беридиле. Сюзюно кезиунде инвалидлени төпсерге, жырларгъа да юйретирге болушукъ эди, алай, жарысугъа, мекам жокъду. Арбалада айланган инвалидлеге деп Нальчикде пандусла салынган жерле бек аздыла. Жамаут транспортда жюрюлча онгла да къуралмайдыла. Инвалидлеге деп бёлюнген автобус жалаанда юч айны ишлегенди.

Болсада иги жанына тюрлениуле да бардыла. Нальчикде «социальный такси» служба къуралганды. Аны бла инвалидле шахарны къайсы районуна да 50 сом төлеп жетерге болушукъдыла. Кертиди, аны юсюнден аланы кёбюсю эшитмегенди. Ол службагъа жумушуну эдирюр ючюн, Социальный арада регистрациян болурга керекди.

Нальчикде социальный айнытуу управленианы бёлюнюно таматасы Амина Бадраква инвалид сабийлеге, алагъа къарагъанлагъа да не жаны бла да болушукъ этилтигин билдиргенди. Психолог Светлана Карнач да багъуу амаллары бла шагъырей этгенди. Аны бла бирге ол ата-аналагъа сабийлерин анга келтирирге эмда практикалы болушукъ алгырга да болушукъларын эсгертенди.

Ол кюн инвалидлени жашауларын бир кесек окуна да женгиллетир ючюн, мындан ары къаллай мадарла белгиленгенлерини юсюнден башхала да айтхандыла. Инвалид сабийлени проблемаларын биригип тамамларгъа керекди деп, сёзюно алай салгъандыла.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Россей бла Иран сатыу-алыуну кючлендирюр муратлыдыла
Иранны бла Россейни араларында сатыу-алыу халаны Каспийни тийресиндеги къыраланы сатыу-алыу-промышленный палаталарыны бирге ишлеулери жаны бла халкъла аралы советини Астраханьда болган жыйылуунда эки къыралны да келечилери сюзгендиле. Кенгешге 300-ден артык адам къатышханды. Бек уллу делегацияла уа Россейде бла Иранда болгандыла, дегенди ИТАР-ТАСС-ны корреспондентине Астраханьны сатыу-алыу-промышленный палатасыны президенти Виктор Винокуров.

Иранны бла Россейни бириккен сатыу-алыу палаталарыны сопредседатели Асадолла Асгаролади а журналистлеге ише артыкыда бек чырмау этген сылтаулары юсеринден билдиргенди. Ала товарла ташуу эмда банклагъа тёлелени беруу бла байламы болганларын чертгенди. Ол жумушла ачыкъ болурга керекдиле, дегенди.

Симферопольну аэропорту бла келишим

Симферопольну аэропорту эмда «Грозный авиа» компания аны базасы Къырымны аэропортуна болушукъ юсюнден келишимге къол салгандыла. Ары биринчи рейсле башлангандыла.

Минтрансда «Грозный авиа» Симферополь-Дондагы Ростов-Симферополь маршрутха эркинлик алгъанын юсюнден билдиргендиле. Аны самолётлары ары ыйыкъгъа бир кере уча-рыкъдыла.

Эллилени айлыкъларын кётюрлюкдюле

Ставрополь крайда къыралны жанындан болушукъгъа деп берилген ахча юлешинген заманда эл мюлк предприятаяда ишленгенни хакъларыны ёлчеми эсге алынырыкъды, деп билдиргендиле ИТАР-ТАСС-ны корреспондентине регионну башчысыны пресс-службасында. «Бу уллу сакълык эм жууапылыкъ бла тамамланы-рыгъа керекли ишди», - дегенди губернаторну къуллугун толтурган Владимир Владимиров. - Кеси да бир кюн, аны къой, бир жыл бла окуна чеклини къаллыкъ тойюлдо. Алай биз ондан ортка турлукъ тойюлбюз, нек дегенде уллу иш хакъ - одамалны элге къайтарыну баш амалларын билдирди».

Ол беш жылны ичинде эллилени иш хакъларын 30 минг сомгъа жетдирирге деп, алай боргь салганды. Аграрийлени айлыкъларыны араларында башхалык уллу болмазгъа кереклисин чертгенди.

Пособияла эки кереге кёбейдиле

Къалыкъда жылны экинчи жарымында сабийге ай сайын төлеунучо ахчаны ёлчеми эки кереге кёбейтилдикди. Аны юсюнден законну регионну парламенти бу кюнде болган жыйылуунда къалыб кёргенди, деп билдиргенди ИТАР-ТАСС-ны корреспондентине Халкъ Хуралны спикери Анатолий Козаченко.

Быйыл 1-чи июлдан хар сабийге да төлениучо пособие 200 сом болушукъду, балачыкъларын жангыз кеслери ёсдюрген анала бир сабий ючюн 400 сом алыкъдыла. Алментледен алд-бугъархан ата-аналаны, аскерде борчлу халда къуллукъ этгенлени сабийлерине төленген ахча 300 сомгъа жетерикди.

400 килограмм аскер керекле къоркъуусуз этилгендиле

Юг аскер округу инженер-сапёр бёлюнюно специалистлери Волгоградны къатында Улуу Ата урушуну заманларындын къалган боеприпаслары бла чачдырыучу затлары бир заманда да болмап-анча уллу къаууун тапхандыла эм къоркъуусуз этгендиле. «Ала бирге 400 килограмм тапхандыла», - деп билдиргендиле ИТАР-ТАСС-ны корреспондентине аскер биригиноу пресс-службасында.

Бардла Адыгяны тауларында жыйыладыла

Автор жыллары сыйгенле май байрамланы Адыгяны тауларында «Первоцвет» фестивалда ёдюрлюкдюле. Ала жырлагъанлары бла къалмай, тау төппелеге чыгып, къаруларын да сынарыкъдыла, деп билдиргенди ИТАР-ТАСС-ны корреспондентине туризм эм курортла жаны бла республикалы комитетни бёлюнюно башчысы Генрих Дерзиян.

Фестиваль 30-чу апрельде жаз башы спортурист оюналы чеклеринде ачыллыкъды. Ол бу жол 15-чи кере бардырылады. Анга Россейни тюрю-тюрю шахарларындын 500 жыры къатышырыкъды. Харьковдан, Донецкден, Луганскдан да украинлы бардлары сакълыйдыла.

Хайырлы ушакъла

Эм башы - сабырлыкъ бла кеси кесинге базыныу

Быйыл къырал экзаменни берлик окуучула бла бардырылган бу ушакъ-гъа Акъ-Суу элдеги библиотекада ишленгенле «ЕГЭ-ле - психологуну болушлугу» деген буклетле хазырлагъан эдиле. Нафисат Аббасова жарашдырган соруулагъа сабийлени жууаплары бла брошюрала уа сёлешууну ахырында 11-чи классны устазына берилгендиле.

Библиотекада болган тюбешуле 15-чи номерли орта школну абадан классларыны окуучулары къатышхандыла. Бу жол анда «Экзаменлени аллында къайгъыны къалай бла хорларгъа болушукъду?» деген ат бла бардырылган ушакъны башлардан алгъа китапхананы таматасы Светлана Мамедова «Кесинги бил» деген сериядан чыгъармала бла къысха шагъырей этгенди.

Сёлешууну биринчи минутларында окуна да сабийле Нафисат Вагировна хапарларына къулакъ салып тынглагъандыла. Ол а алагъа экзаменлени аллында болуучу къайгъыны къалай хорларгъа болушукъду юйретгенди. Школчула, ушакъгъа къатыша, бирде соруула бергендиле, лакъырыда да эт-

гендиле. Не десек да, чам къайгъыны чачаргъа болушады.

Нафисат а ЕГЭ-ге хазырлана туруп, анга къалай хазырлангырга, андан бош заманда къалай солургъа кереклисин айтханды. Адам ёпкелери тап ишлер ючюн, солуну да тап халгъа келтирирге керекди. Анга уа энчи упражненила бардыла. Ма алагъа да

юйретгенди психолог. Ол музыканы да бу иште магъанасы болганын эсге салганды.

Ушакъ сейирлик да, хайырлы да болганды. Ахырында школчула аны юсюнден кеслерини оюмларын айтхандыла. Нафисат Аббасовагъа да ыспас этгендиле.

ДАЛХАТЛАНЫ Марзият.

Михаил Лермонтов тууганы 200-жылдыгына

Орус жазуучу М. Ю Лермонтов малкыр литературасын озган өмүрүнө 20-чы - 30-чу жылдарында окуяна юйорсонгенди. Аны ол заманда бизни жазуучула кёчюргөн намулары энчи китап болуп чыккандыла. Додулары Аскерни кёчюрмелери уа «Кавказны соемер!» деген ат бла чыккандыла. Геккиланы Магомет а «Мцыриге» бурганды эсин. Ол кёп болмай, поэтни 200-жылдыгына жораланып, М. бла В. Котлярвланы китап басмаларында зарфха урулгандыла.

Не бла багылды Лермонтов малкырлы поэтлеге? Аланы жууук этген шартла кыйсыладыла?

Къадарлары бла итинуулуклерини жууукълукълары

Баям, бизни хар бирибизге да Лермонтовну Кавказда жазылган неда бизни халкъланы юсонден поэмалары жууукълудула. Аланы санында «Мцыри» энчиди. Нек? Таматаларыбыздан дайым да эшитирге тюшгенди сюрюнню жылларында киши жеринде сабийлени орус литератураны дерслеринде поэтни чыгърмалары аланы жюреклерине артыкъда жеттенини юсонден.

Анда «Кавказ» деген сёзню окуп, жиялмукълары баргъанларын да эшитгенме. Мцырини ажымлы къадарында таулу кызыла, жашла кеслерин кёргенди. Къазахстанда, Къыргызда турган малкърлыла жашуу болумларын жаш монахны - Мцырини - къадары бла тенгешдиргенди.

чыгърмада болган Тууган журтха сыймеклик бла анга термилуу, ол жаш атасын, эгечлерин тансыкълаганын, азатлыкка ачдан, арыгъандан кыйналса да, битеу килисада жашауун ол оюн кюннег тенг этмегенин, Лермонтовну поэзиясында шургулукуну, авторну кючлю темпераментин, аны энчи, жорегинги таралтхан музыкасын, табийгъатны суратлай, анга жан салганын Гекки кылай тюрю бералган болур, деген оюм манга бек сейир эди.

Белгилерге керекди, поэма китапта ачча, аны жанында уа тауча бериледи. Аны алганлай, дагыда бир кере орусча, ызы бла уа малкърчасын неда экисин да тенгешдире окъдум. Къайсы бирибизни эсибизде тюйлод «Мцырини» ал тизгинлери? Аланы малкър тилде окуп башлаганлай тюшонесе, Магомет Гекки Лермонтовну стилин, музыкасын, солуун да сакълаганын:

*Алгъаракъда, мындан алда -
Арагъа бла Кура анда,
Эки эгеч кибики, бирге
Эркелене, саркъгъан жерде
Тура эди бир килиса...*

Поэматы къайсы башын алсакъ да, былайда барын да келтирирге излейбиз, тилманчы усталыгын белгилей. Мен а школ жылладан бери да артыкъ сойген кесегим жаш бла барс талашханды. Бу юзюкде аллай терен кыйгы, динамика, къазаат барды, авторну усталыгы аланы барын да кёз аллыбызга келтирип къояды.

Ол такыйкъылада Мцыриде жаныуарча къарыу къозгълалып, жыртыч барсны ёлтюрнгенин Лермонтов жашауудан эсе кючлю жазгъанчады. Жашны

бла барсны къазауатлары бара, аланы экисин да жюреклерини ургъанын, солуларын эшитгенча болабыз. Гекки ол тизгинлени кылай кёчюрнгөн болур деп тынгысыз эдим. Сора уллу ыразылыкъла бла оқудум:

*Сакълайма мен, кючден тёзе.
Сынсый, къазауатны сезе -
Ачуланды таула барсы,
Адам кибики, даулайды сый...
Адыргъдан, ачунундан,
Батырлыкка учунурга
Бауурланды. Къучагында
Ачы ажал бла секирди...
Андан алгъаракъ керилдим.
Ажымлыгын кеси кёрдо,
Мычымай, жетдирдим да тап,
Мангълайын базыкъ бутакъ,
Сыртын кибики, эки жарды...
Сынсый - сынсый, мискин, жарлы
Жерге аду. Жангылтындан,
Жарасындан бюрксе да къан,
Башлайды бой бермез ёрнү -
Барады энта жан урулу!*

Китапны аллында Кючюкланы Зухура Къаткыни кёчюрмесини юсонден оюмун илму, тил жаны бла айтханды. Анга къошар сёзюм жокъду. Мен а, оқуучула, намулары сойген адамча айтама. Бусагъатха дери Додулары Аскер кёчюрнгөн назму китапчыкыны биргема сумкамда жюрютюп, жолда-къолда оқуй тургъанма. Энди «Мцыри» да аллыкълды кесини жерин. Эки тилни да тенгешдирсе, бюгонда тюшонеме малкърлы поэтни аламаат кёчюрнгенине.

Ахыргында айтырмын, М. Лермонтовну чыгърмаларына кёре ишленген суратла бла графикала ишле бу искусствода уллу, энчи жерни аладыла. Жарсыуа, жангы китапчыкъда ала жокъун орунундадыла. Мында болган жангыз кемчилик - графика кереклей къалганды.

Геккиланы Магомет а, «кавказлы поэт», М. Лермонтовну малкър тилде дагыда бир кере сёлешдирип, бу жаны бла кесини усталыгын дагыда бир кере кёргозтгенди.

САРАКЪУЛАНЫ АСИЯТ.

**АДЕТ-ТЁРЕ
Бузулгъан устазла**

Мен дуняда ангъламаган затладан бирлери - миллетибизни бир бир масхапсыз, адепсиз кишилери осал къылыкъларды. Ала гитче сабийлеге сылыкъл сёзлени къыладып къайтарип тургъанларын эшитсем, кеси кесиме была телелемидиле, аманлыкълчыламыдыла, асылсызламыдыла, деп сорлугъум келеди. Алай, анга тюз жууап табалмазлыгымы сезип, жунчуп къалама.

Эл телесиз болмаз, деп сёз барды. Ким биледи, аллайла сер болуп айтырларын-къалырларын ангъламагъанла уа болурлармы? Алай ала бла бир юйде, аразда, къоншуда жашагъанла ол тюрюлю былымсызлыкыны кёре, эшите тургъанлай, сан этмегенлерине, эс бурмагъанларына не айтырыкъса? Ол угъай, улпусундан тутуп сылыкъл айтхан сабийлерине кюлюп къоядыла. Бу былымсызлыкъл аланы кёллерине аллай бир нек ушайды? Балалары бюгюн аман айтыргъа юйренмей къалсала, тамбла бир уллу ахыллыкълдан къуру къалыкълымы суна болурла?

Ала, бир да къоркъамасынла, бир аз абадан болуп, орамда сабийлеге къошулгъанлай, аман, сылыкъл айтыу не болгъанын бек терк ангъларыкъдыла, ол жаны бла кеслерини сёз байлыкъларын ёсдюрюрге ол табарыкъдыла. Да сора аны аллайлыкълдын биле, кёре тургъанлай, ким эсе да бир тапсыз киши ахлууну мёлекча баласына сылыкъл сёзле айтдыраргъа, аны тюз жолдан тайдыраргъа къорешнген иги иш этгенини суна болур. Алайла кеслери намасылы, аделли болсала, башаланы да ариу адетте, къылыкългъа юйретип эдиле.

Бюгонюкде телевизор окуна тамамды сабийлени, жаш адамланы осал затлагъа юйретирге. Ариу ниетле жутула барган кезиуде осал адетлеге жол берю - аманлыкълды, асылсызлыкълды, масхапсызлыкълды. Аллайлагъа былай айтыргъа да боллукълу: «Эшекни бир оюну барды, ол да кюлде аунанду».

Мен да ёсгенме таулу элде. Абадан адамланы, эр кишилени аууларындан сылыкъл сёз эшитмегенме. Бу башда мени айтхан бузулгъанла уа гитче сабийге: «Муну, аны анасын бир махтачы!»-деп, къууанч тыпырлы болуп, эриши сёлешгенлерин кёл жерледе эшитирге тюшеди. Сабий уллу болуп, кёлоне ушамагъан кюн, аны аллай юйретген кишиге, насийхатчыгъа, уллудан тутуп аман айтса, анга хычыуун кёлнюрюрге а болурму? Неда, жагъасындан тутуп, силкиндирип, анасын махтаса, не этерик болур, экен?

«Ташны ата билмеген, башына урады» дегенча болурму сабийлени адет-тёреге юйретюде иги ушанганын, шартланы къоюп, аман затланы баша чыгарыу. Алай эсе, сылыкъл сёзлюден къоркоругъа, алагъа айып салыргъа тийишлиди. Дин. адет-тёре бла алып къарасакъ да, алайды.

Келгиз, жамауат, биз андан оюм этейик. Иги-гиз кёп бола тургъанлай, аманын излемейик. Не айтсакъ да, сабийни ариу къылыкълды болуп ёсдюргенден сылыла да, магъанала да борч жокъду хар атагъа, анагъа.

ТЕММОЛАНЫ МУХАДИН.

ДЕКЛАРАЦИЯЛА

Юй бийчелери эрлеринден эсе кёп ачча аладыла

Къырал Думаны депутатлары парламентни тебегни палатасыны сайтында 2013 жылда декларацияларын басмалагандыла. Къырал Думаны председатели Сергей Нарышкин озган жылда 2,7 миллион сом файда алганды (2012 жылда кёп къалмай 4 миллион сом эди ол файдасы). Эсге салайыкъ, аны баш палатада коллегасы, Федерация Советни спикери Валентина Матвиенкону 2012 жылда кёргозген файдасы 3,5 миллион сом эди.

Къырал Думада эм байла властын партиясыны келечилеридиле. Депутат гонкада «алтын» жерни, былтырдача, 1,7 миллиард сом файдасы бла «Единая Россияны» члени Григорий Анкиев алганды. 2013 жылда уа экинчи жерге ол партияны члени Анкиевни партияда коллегасы Михаил Слитенчук (1,3 миллиард сом) тюшгенди. Аны ызындан а Леонид Симановский барады (файдасы 559,5 миллион сомду). Эм бай тишрюу депутат Елена Панинады («Единая Россиядан»). Озган жылда ол 146,7 миллион сом ишленди.

Халкъ сайлагъан депутатланы

юй бийчелери да кёргозгендиле ачча ишлеуде хунерлерин. Ол тюрюлю ишде ахшы кёрюмдюлени «Единая Россияны», «Справедливая Россияны» эм КПРФ-ни фракцияларыны келечилери болдургандыла. Либерал-демократланы юй бийчелери уа алай уллу ачха ишлеялмагъандыла.

Единоросс Александр Богомазын къатыны 450 миллион сом ишленди, аны эри уа юйор бюдджетте жаланда 2,4 миллион сом къошханды. Былайда экинчи эм ючюнчю жерлени Сергей Петровну, Алексей Чепаны юй бийчелери алгандыла. Аланы файдалары 198,3 миллион сом эм 127,3 миллион сом эдиле. Депутат Петров а 2,5 миллион сом ишленгенди.

Файдаларына кёре 4-чю жерни тишрюулары араларында единоросс Сергей Петровну юй бийчеси (файдасы 116 миллион сомду) алганды. Бешинчи жер а ЕР-ни члени Андрей Макаровну юй бийчесине жетгенди (файдасы 100 миллион сомгъа жууукълуду). Депутат Макаров кеси уа андан эсе 10 кереге аз ачха ишленгенди. Депутатла Антон Жарковну

(«Единая Россия») эм Сергей Муравленкону (КПРФ) 90-шардан артыкъ миллион сом файда алгандыла. Единоросс Владислав Резникин эм коммунист Василий Михачевну юй бийчелери уа озган жылда 60-шар миллион сомдан артыкъ ачха ишленгенди. Башха коммунист Юрий Синельниковну къатыны уа былтыр 50,5 миллион сом файда алганды. Валерий Гартунгун («Справедливая Россия») эм Марсель Юсуповну («Единая Россия») юй бийчелерини файдалары 50 миллионшар болур оюн, бир неча минг сом жетмей къалгъан эди. Бир неча он миллион сом файдалары болганлагъа Олег Колесниковну, Анатолий Выборныйны, Виктор Казаковну, Борис Зубицкийни, Александр Некрасовну, Владимир Ресинни, Иринчел Мапхановну, Ризван Куратовну, Григорий Курановну, Андрей Колесникни, Вадим Белоусовну, Сергей Вайнштейнни, Мартин Шакумуну, Белан Хамчиевни, Александр Терентьевни юй бийчелери да саналырга боллукълуду. Депутат Альфия Когоняны иши уа аланыкъындан башхаракъды.

Законла чыгъарыу иш анга 4,8 миллион сом файда берген эсе, аны баш иесине 86 миллион сом файда тюшгенди.

ЕР-ни келечиси Наталья Школкина 2,5-ден азыракъ миллион сом файда алган эсе, аны баш иеси 15 миллион сом ишленгенди. Властын партиясыны келечиси Ирина Соколованы файдалары аныкъындан эсе иги да азыракълдыла: 2012 жылда ол 2,8 миллион сом ишлеген эди, аны баш иеси уа - 10,3 миллион сом.

ЕР-ни келечиси Надежда Школкина 2,5 миллион сом ишлеген эсе, эри уа - 15 миллион сом. Единоросс Алексей Ткачёв 2013 жылда 2,6 миллион сом ишленгенди, юй бийчеси уа - 5,9 миллион сом. Властын партиясыны бирси келечиси Белан Хамчиев 2,4 миллион сом ишленгенди озган жылда, юй бийчеси уа - 31 миллион сом файда алганды.

«Справедливая Россияны» депутаты Александр Терентьевни декларациясында кёргозтолгенича, файдасы 5,8 миллион сомду, аны юй бийчесини файдасы уа озган жылда 29,4 миллион сом-

ду. «Эсер» Анатолий Шейнин юй бийчеси 11 миллион сом файда тюшюргенди, аны эри уа - жаланда 5 миллион сом.

«Единая Россиядан» депутат Дмитрий Соловьёв озган жылда кесини бюджетине 148,7 миллион сом къошханды. Башха единоросс Андрей Скок декларациясында 19 миллион сом файда кёргозгенди. Аланы фракцияларында коллегалары Айрат Хайруллинни файдасы 247 миллион сом болгъанды, Глеб Хор («Единая Россия») 185 миллион сом файда ишленгенди. Единоросс Ринат Хайров 2013 жылда 70 миллион сом ачха алганды.

Либерал-демократ Владимир Семёнов кёп къалмай 53,9 миллион сом файда этгенди. Аны фракцияда коллегасы Василий Тарасюк да махтаныргъа боллукълуду: (файдасы 41,8 миллион сомду). Коммунист Собоко файдасы 38,8 миллион сом болгъанын юсонден айтханды. Андрей Тьчининни (КПРФ) файдасы 47,3 миллион сомгъа жетгенди.

«Известия» газет.

КЪМР-НИ ПРОКУРАТУРАСЫНДА

Оюн автоматланы тутханлары ючюн - жууапха

Къабарты-Малкъарны прокуратура-сыннан билдиргенлерине кёре, ахчага ойнауга къажар ведомстволар аралы иши къауумну башчылыгы бла КЪМР-де МВД-ны Экономика къоркъуусулукну управлениясыны, коррупцияга къажар службаны, ич ишлени Нальчикде Управлениясыны къуллукчулары мындан алда Пачев орамда 54-чю номерли юйге баргандыла. Анда ахчага автоматла бла ойнаганла законсуз бизнес къураганла болганлары тохташдырылганды.

Ол шартха кёре, Нальчикде ич

ишлени управлениясы РФ-ни Административ право низамга къажар кодексине 14.1.1 статьясыны 1-чи кесегине кёре иш ачанды. Тинтиули кезиунде бу биз башда айтхан юйде тёрт оюн автомат бла ахча къоллу болуп турганлары ачыкъланганды.

Ол күн дагыда КЪМР-де МВД-ны биз башда айтхан службалары Нальчикде Къабарты орамда 147-чи номерли юйде да законсуз оюн автоматладан ючюсюн тапхандыла. Ала битеу сыйырылгандыла. Аланы иелери законга тийшлиликде административ жууапха тартыллыкдыла.

ТИНТИУ

Класс таматалага хакълары заманында берилмегенди

Чегем районну прокуратурасы «Билим беруу» миллет проект жашауда бардырылганда бузукълукла этилгенлерин ачыкълаганды. Тинтиуледен белгили болганыча, районда 313 устазга ала класс таматалыкъ этгенлери ючюн былтыр ноябрь-декабрь айлада хакъ төленмей къалганды, деп билдиргенди бизге ведомствону пресс-службасындан.

Алай РФ-ни Правительствоосу 2005 жылда 30-чу декабрде къабыл кёрген «Битеулю билим берген къырал учреждениялада класс таматалыкны

къуллугун толтурган устазлага ахча саууга этиуню юсюнден» бегимине тийшлиликде 2006 жылдан башлап хар ай сайын алага бир минг сом төленирге керекди. Бу жумушлага ахча федеральный бюджетден регионлага субсидия халда бериледи.

Алай тинтиуле кёрюзгенича, субсидия Чегем районну билим беруу управлениясына болжалдан кеч къалып берилгенди. Аны бла байламлы КЪМР-ни финансла министрине орунбасарына эсгертиуле этилгенди.

Бизни корр.

Чакъмакълы

Тамсил

Чакъмакълы чуукан бирде кесин мойюзлю теке сунады, онгуну кёрсе уа, тобукъланып, баш урады. Бираздан, алай этгенин унутуп, бизанк улакъланы къатларында кирпидейди, ёрге-энишге секирип, эки арт аягына сир туруп, былай айтып кериледи: «Мен сизинча заманында берю жыйыннга чалдым, экисин ёлтюрюп, къалганларын къуууп барып, тик жардан энишге секирдим».

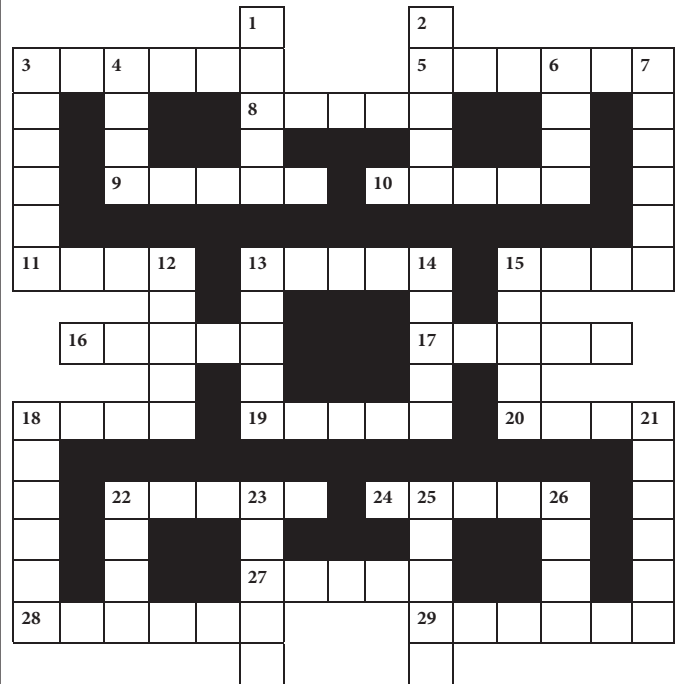
Мушмуш чуукан алай айтып, кесине

кёл этдире эсе да, анга тынгылаганла, бир бирлери бла къуш-муш эте: «Жабагынгы сау жылны ичинде арталмай тураса да, сора алай залым къалай болалдынг?»-деп, хыликка этип коледиле, атына уа чакъмакълы дейди.

Бизни да барды аллай тенгибиз. Оспар сёзден башха къолундан жукъ келмеген, не гитче ишин да деу этип кёрюзгөн.

ЛУКЪМАН улу М.

Сёзбер

ЭНИНЕ: 3. Ашыкъ-бушукъ, тынгысыз хал. 5. Аууланган жер. 8. Заманны аны бла биледиле. 9. Ётюрюк. 10. Адамны боюнундан билекге дериси. 11. Кьол тирмен. 13. Татлы жемиш. 15. Унуу суу бла къатышдырыу. 16. Тилде, ауудда сезим. 17. Таулу ашарыкъ. 18. Кёлге бёлюнген зат. 19. Чыгъарма. 20. Бедиллик, бетсизлик. 22. Ёлгенни мюлкюне ие болган адам. 24. Улуу чёгюк. 27. Кишиге къуллукъ этмеген, халкъда орта сыйы жюрюген адам. 28. Юйню кёзю. 29. Асыл тукъумдан чабыучу ат.

ЁРСИНЕ: 1. Таракъ тишли юй керек.

2. Бичен төбе. 3. Уручу. 4. Турмача тартуу, ийиси да болган ашальучу ханс. 6. Къулийланы Къайсынны поэмасы. 7. ... сагыш этгинчи, тели суудан ётер (нарт сёз). 12. Жырлап эришиу. 13. Булутладан тамычыла болуп тошген суу. 14. Тауатны бир көреги. 15. Ууакъ урлукъ ёсген жер. 19. Чыгъарма. 21. Къыралга таматалыкъ этген адам. 22. Бичилмеген эркек ат. 23. Чалгыны «товары». 25. Эр киши ат. 26. Мадар, жорукъ.

Сёзберни **БИЙЧЕККУЛАНЫ Жаннета** хазырлаганды.

Газетни 50-чи номеринде басмаланган сёзберни жууаплары.
Энине: 1. Садакъча, 4. Ыхтияр, 8. Ысхарла, 9. Мукъуладис, 12. Фардык, 13. Къанжал, 15. Хурттак, 18. Гюл, 20. Аба, 22. Мамурач, 23. Генжа, 24. Арбаз.
Ёрсине: 2. Азыу, 3. Къысыкъ, 5. Халид, 6. Ясин, 7. Жарлы, 10. Урдух, 11. Ийнек, 14. Атауул, 16. Узада, 17. Адакъа, 19. Юммет, 21. Бараз.

Ыйыкыгъа хороскон

28-чи апрельден 4-чю майга дере

Къочхарла. Башламчылыкъ этерге итинмегиз, асламаны ишлерине къатышыгъыз. Ол, сёзсюз, алай тынч боллукъ туююлдо, бютюнда бараз кюнден сора: сизни жалынчакъсызлыкъ сезимигиз, жалынчакъсыз атламырыгъыз кюч ала башларыкъдыла. Кючюгюзню ёз жашауугъузну игилендириуге бургузъ.

Танала. Бу ыйыкъда сиз тири боллукъсуз кесигизни педагогча, насийхатчыча иги кёрюзюрге боллукъсуз, жангы шухъла табарыкъсыз. Башха тюрлю болум да чыгарга болур: жангы билим келир заманда сизге болушуркъду. Байрым эм шабат кюнде спорт бла кюрешигиз, аш-азыкъга эм саулуугъузгъа эс бургузъ.

Эгизле. Бир тюрлю оноу этерге ашыкъмагъыз, ишни проектлени, къалай-алай болса да, жарашдырып бошарга кюрешмегиз. Байрым эм солуу кюнде эски байламлыларыгъызны унутурга кюрешигиз.

Айрычабакъла. Ахшы ыйыкъ боллукъду. Сизге хар ким да ахшы кёзден къарарыкъды, таукеллик, ишанулуку, базгынлылыкъ келликдиле, не тюрлю ишде да жетишимли болурга онг табыллыкъды. Ыйыкны башы башчылыкъ этген таматаларыгъыз бла келиширге тап кезиудю.

Асланла. Сиз бютюнда тиреле, къоркъуулу атламыла этерге таукелленирексиз. Бу кезиуде кеслери айтханны къаты тутхан оппонентлеге жолугурга боллукъсуз. Бараз кюнден сора сизге тапсызракъ кезиудю. Алай къолларыгъызны башлап къоймагъыз. Солуу кюнге ишигиз табыракъга айланарыкъды.

Къызла. Ишигиз ёз жашауугъузда бир аз тапсызракъ болумну чыгарырга боллукъду. Жарымы байрам кюнде болган бу ыйыкъда ол тюрлю ишле алай уллу заран келтирлик туююлдоле, алай ишни кюнде уа сизден изленгенни этерге кюрешигиз, алайсыз халатла жиберирге боллукъсуз. Бош заманыгизда табигъатча чыгып, солугъуз.

Базманла. Ыйыкны биринчи жарымында сиз борчларыгъызны тёрде болгандан тынгылыракъ толтурлукъсуз. Къалай-алай эсе да, бу кезиуде ишлерин алышдырырга суйгенлеге табыракъ кезиудю. Бараз кюнден сора кеп ишлеге бёлюнмегиз, кесигизни артыкъ къыйнамагъыз.

Акърапла. Баш эм геюрге кюнде бир бийик даражалы адамла бла къаууга чыгарга боллукъду. Бараз кюнден башлап сизге кюч-къаруу эм акыл къошулур деген оюн барды. Сиз спортда эм ёз жашауугъузда жетишимле этерге боллукъсуз.

Садакъчыла. Улуу магъаналы ишледе кёрюмдюлени ызларындан сормегиз, вопросланы тамамлауда тюрлю-тюрлю амалланы излегиз. Бараз эм орта кюнге юйюгюз эм юйорюгюз бла байламлы торлениулени жетишимли бардырып кезиудюле.

Текемюйюзле. Сизни ишигиз аллай бир кеп болурга боллукъду, алагъа байрам кюндеден да бёлюрге къоркъуу барды. Алай боллукъ болса, жууукъларыгъызга аланы бек жарсытмаз ючюн билдиргиз. Байрамланы юслеринден айтханда уа, аллай кюнде ишлемесегиз игиди.

Суукъуйла. Сизде жарыкъ умутла кеп боллукъдула. Аланы тамамлап башаялыкъ туююл эсегиз да, букъдуруп турмагъыз, шухъларыгъызга билдиргиз. Огурлулукъ эм чомартлыкъ хайыр бередила, Байрам кюнде суйген ишлеге асламыракъ заман бёлюгюз. Шабат эм ыйык кюнге уа не жангы бла да иги кезиудю.

Чабакъла. Ыйыкны башы сизге жангы адамла бла танышуда тынч боллукъ туююлдо, сёз ишни башха жашауну юсюнден барса да. Бараз эм орта кюнде эсде къаллыкъ кзууанчла боллукъдула. Ол кюнде ишлерге тоше да, не этеригизни ангылаямлай эсегиз, сорурга ууламагъыз.

Культура

Назмула, жырла да - украин тилде

Марко Вовчок (1833-1907 жылла) белгили орус, украинлы да жазуучу Къабарты-Малкъар бла да къаты байламлы болганды. Ол «Рассказы из народного русского быта», «Украинские народные рассказы», «Институтка» деген эм башха чыгармаланы авторуду.

Озган ёмюрню аллында бу фахмулу тишириу Долинскдеги гитче юйчюкде жашаганды, бусагьатда ол жазуучуну музейича белгиледи. Ол малкъарлыла бла шуёхлукъ жюрютгенди. Бизни поэтле да анга назмула жоралагандыла.

Сабийле назмула окъуйдула.

Аны хурметин этип, кёп болмай Марко Вовчокну музейинде тюбешу болганды. Бек алгъа аны ишчиси Анна Котова ары келген сабийлеге жазуучуну жашау эм чыгармачылыкъ жолуну юсюнден хапарлагъан-

ды. Бу тюбешуно къурагъан, бардыргъан да Акъ -Сууну библиотекасыны таматасы Светлана Мамедова эди. Ол «Литературный Нальчик» деген проектни чеклеринде ётгенин билдиргенди. Уллу украинлы

поэт Марко Вовчокну кесини сохтасына, аны жолу бла баргъаннга санагъаны себепли мероприятияны атына да «Наследница Тараса Шевченко» деп атагъандыла.

Мамедова айтханнга кёре, 5-чи классны окъуучулары келери тилгендиле библиотекарьдан украинлы жазуучуну мындагы музейне элтирин, аны чыгармачылыкъы бла да танышыргъа сыйгенлерин да. Алай бла школчула анда назмула окъугъандыла, жырла айтхандыла. Биттирланы Азиза уа Шевченкону тизгинлерин украин тилде окъугъанды.

Тюбешуиге КъМР-да жашагъан украинлылары «Днипро» атлы миллет-культура араларыны келечилери да къатышхандыла. Ала, таулу сабийчикле бла хор къурап, бирге украин тилде да жырлагъандыла. Ызы бла тишириула ёз тиллеринде да эшитдиргендиле жырла. Акъ суучула миллет тепсеуге барыргъа кюсегенде, музейни ишчилери анга да угъай демгендиле.

Ахырында «Днипрону» келечилери, школчулага сауьгала берип, сабийлеге, устазлары Махиланы Жаннетага, библиотекаръ Светлана Мамедовага да аланы жерлешлерине этген хурметлери ючюн жорек ыразылыкъларын билдиргендиле.

САРАККУЛАНЫ Асият.
Суратны автор алгъанды.

Оруздама

Майда - жети солуу кюн

Быйыл май байрамла экиге бёлунедиле: Жаз башыны бла Урунууну кюнню бла байламлы россейлиле 1-чи майдан 4-сюне дери, Хорламан кюнлеринде уа 9-дан 11-не дери

солурукъдула, ахыр кюнле да ары къошулуп, деп билдиргенди Рострудну башчысыны орунбасары Иван Шкловец. «Ишлегенле кеслерини солу эм байрам кюнлерин толусун-

лай хайырланар ючюн, РФ-ни Правительствосу солуу кюнню шабат кюн 4-чю январьны ыйхк кюн 2-чи майгъа кёчюрюрге оную этгенди. Алай бла, россейлиле майда 1-чиден 4-чюге дери эм 9-дан 11-чиге дери солурукъдула, ахыр кюнлери да къошулуп. Солуу кюнлени араларында россейлилени къысхартылган ишчи ыйыкълары боллукъду - 4 кюн, 5-чи майдан 8-не дери.

Рострудда дагыда байрамланы алларынды ишчи кюнле закон бла бир сагъатха къысхартылгырға керек болгъанларын да эсге салады. Алайды да, ишлегенле барз кюн, 30-чу апрельде, орта кюн, 8-чи майда, юйлерине эрттерек кетерге эркиндиле.

БОКС

Энди гаражалы турнирге къатышырыкъды

Владикавказда жаш тёлую арасында боксдан Россейни биринчилиги бардырылгъанды. Эришиулеге къыралны регионларынды 290 адам къатышхандыла. Ол санда ары биринчи кере Къырымдан да спортчула келгендиле.

Бу турнирге Къабарты -Малкъардан жети боксчу эришгендиле. Алай ахшы жетишимни уа Тюменланы Кязим болдургъанды. Бабугентчи жаш 63 килограмм ауурлукъда беш тюбешу бардыргъанды. Жарты финалда ол Челябинскден Артур Большаковну эм фи-

налда уа Магадандан озган жылда Россейни, Европаны да чемпионун Исса Евлоевни арсарсыз хорлайды.

Тюмен улуну финал сермешине къуаргы КъМР-ни спорт министри Аслан Афаунов, республиканы бокс федерациясыны вице президенти Апшев Заур эм спорт школну директору Султанлары Мурат да баргъан эдиле.

Шёндю Кязим сентябрь айда Санкт-Петербургда бардырыллыкъ Европаны биринчилигине хазырланып тебирегенди.

Проект

Хорлагъанлагъа - сыйлы сертификатла

Къабарты -Малкъарда жаш тёлую ара эм «Помоги ближнему» деген жамауат организация бардырып «Жюз алтын волонтер» деген конкурс болады. Акцияны баш борчу жаш адамланы билимлерин ёсдюрууду.

Конкурсну биринчи кезую Прохладныйде бла Исламейде бардырылгъанды. Анга къатышыргъа Элбрус, Май эм Бахсан районланы келечилери да чакъырылгъандыла.

Башында сагъынылган организацияны таматасы, КъМР-ни Муслиманларыны дин управлениясыны председателини орунбасары Алим Сижажев билдиргенге кёре, проектни жашауда бардырыу бла бирге районлада школчула бла студентледен къу-

ралган волонтерланы билимлерин ёсдюрууге эм тинтиуге уллу эс бурулукъду.

- Айырыу жаны бла ишле саулайда республикада бардырыллыкъдыла. Жаш волонтерланы къауумуна социальный проектириваниядан, информацияны хайырлана эм къыйын болумгъа тюшгенлеге биринчи болушлукъ эте эмда адамла бла тап сёлеше билгенле кираллыкъдыла. Хорлагъанлагъа «Алтын волонтер» деген сертификатла берилдикдиле.

Бу кюнледе конкурсла бир-бир районлада бардырыла турадыла. Финал эришуге 25-чи апрельде «Кавказ» санаторийде боллукъдула.

Бизни корр.

Баш редактор АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

БЕППАЙЛАНЫ Муталип
(баш редакторну орунбасары)

КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан
(баш редакторну орунбасары)

ТОКЪЛУЛАНЫ Борис
(жууаплы секретарь)

ТЕКУЛАНЫ Хауа (жамауат-политика бёлуюн таматасы)

ТЕЛЕФОНЛА:

Редакторну приёмный - 42-63-01. Баш редакторну орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 42-66-85. Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликлерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 1994 жылда 14-чю июнда регистрация этилгенди.

Регистрация номер —Н—0066. Индекс - 51532

Газетни басмагъа КъМР-ни Басма эмда асламлы коммуникацияла жаны бла къырал комитетини компьютер службаы хазыр этгенди.

Газет «Тетраграф» ООО-ну типографиясында басмаланганды. Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

Номерге графике кёре 19.00 сагъатда къол салынады. 20.00 сагъатда къол салынганды

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:

Тикаланы Фатима - дежурный редактор;
Кетгенчиланы Зульфия - жууаплы секретарьны орунбасары;
Акушуланы Феруза (1,2,3,4-чю бетле), Бийчеккуланы Жаннета (9,10,11,12-чи бетле) - корректорла.

Тиражы 2640 экз. Заказ № 820

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар,
Ленин атлы проспект, 5
электронный почтасы:
elbor_50@mail.ru